

30. 7. 2001

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Přirozená práva aneb „O duchu zákonů“

Když se v průběhu Vánoc 2000 „rozhořely boje o Českou televizi“, počaly se ozývat hlasy z řad poslanců a senátorů o „duchu zákonů“ a „neporušitelnosti zákonů“ – na tom by nebylo nic divného, ba je to dokonce přece jen to, co občan od svého zástupce v zákonodárném sboru očekává, čili by se dalo říci, že je to „přirozené“.

Když se v průběhu Vánoc 2000 „rozhořely boje o Českou televizi“, počaly se ozývat hlasy z řad poslanců a senátorů o „duchu zákonů“ a „neporušitelnosti zákonů“ – na tom by nebylo nic divného, ba je to dokonce přece jen to, co občan od svého zástupce v zákonodárném sboru očekává, čili by se dalo říci, že je to „přirozené“. Ale právě slůvko „přirozené“ zamotalo v této souvislosti mnoha právníkům hlavu a tak bylo přece jen více slyšet hlasy zákonodárců, nežli právníků, kteří s vědomím toho, co bylo a je vyučováno na právnických fakultách po celá staletí, raději zůstali v koutku akademického mlčení – popravdě: moudrý postoj.

Již ne staletí, ale celá tisíciletí se právní odborníci prou o „povaze potažmo smyslu zákonů“. Již Demostenes pravil: „Je třeba poslouchat zákona, neb je vynálezem a darem božím“ – ale právě zde se právníci nedohodli ani před tisíci lety, jak se tedy poté dohodnout dnes?! Ano, zákony poslouchat – ale jaké? Lidské, boží, vnitřní „svědomí“...? Brilantních dedukcí dosahovali obzvláště myslitelé středověku a raného novověku, kdy dělení zákonů na „věčné, lidské, boží“ a další nebylo ničím neobvyklým. Jedná se v jádru o stejný problém jako u ČT – Vánoce 2000. Jistě, dodržovat zákony je nezbytné, ale mají se zákony dodržovat, i když se nezdají být správné? Jsou to normy tvořené zákonodárci, tedy lidmi, není zde vyšší autority, zákon již pozbyl atributů Božího daru. Nepozbyl však prostého dělení – zákony jako normy pozitivní a normy přirozené. Normy pozitivní jsou dány lidmi, je to dílo zákonodárce (ať je již jakýkoliv, ať je to již parlament či jediná autokratická hlava státu). Normy přirozené vyvěrají z podstaty člověka – lidský tvor má svá vrozená práva, o něž nesmí být připraven (namátkou právo na život, svobodu – a to nejen fyzickou, nýbrž i svobodu volby etc.). A v moderní společnosti se objevují „práva občanská“ (účastnit se voleb, různá politická práva, práva na soudní a jinou právní ochranu etc). Teorie se neshoduje, zda občanská práva se ztotožňují s právy přirozenými, případně pozitivními a nebo jsou samostatnou kategorií, která může být jak mezi výše uvedenými, tak i jako jejich „nadstavba“.

Spojením přirozených a pozitivních práv vznikla Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.), která je součástí našeho „ústavního pořádku“ spolu s Ústavou ČR. Kdo by chtěl pochybovat o možnosti uplatnění přirozených práv člověka, nalezne jejich vyjádření (pozitivisticky) již v preambulích zmiňovaných ústavních zákonů. Z Listiny citujeme: „Federální shromáždění... uznávajíc neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona... usneslo se na této Listině základních práv a svobod“. Ostatně za nejobecnější princip je považován čl. 2 Listiny, odstavec 3: „Každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“. Na druhé straně stojí normativ platný pro státní moc, který je přesně opačný, neboť státní moc může činit jen to, co je jí uloženo v zákoně – prostor občana je tedy vymezen svobodou do míry neporušující zákon, prostor státní moci je vymezen příkazem být tam, kde je zákon porušen (či by k tomu mohlo dojít apod.)

Důležitým a často opomíjeným prvkem je hierarchie zákonů – zákony nižší právní síly podléhají

zákonům vyšší právní síly a musí mezi nimi samozřejmě platit soulad. Pakliže zákon nižší právní síly není v souladu s vyšším právním normativem, musí být „běžný zákon“ zrušen či změněn tak, aby odpovídal idejím obsaženým v zákonech s vyšší právní silou. A zákony s nejvyšší právní silou jsou samozřejmě zákony ústavní, v čele s Ústavou ČR a listinou základních práv a svobod. Zda se striktně držet textů zákonů a nebo přihlédnout k jejich „duchu“, který je obvykle v souladu se zákony ústavními, to může být místy problém, obzvláště, je-li zákonodárce podle svého nejlepšího svědomí a vědomí přesvědčen o správnosti zákona, na jehož prosazení se v parlamentu například podílel. Zde by však měla přijít na řadu právní věda, která interpretuje povinnosti respektovat to či ono nejlépe ze slibů čelných představitelů tohoto státu.

Poslanecký a senátorský slib zní: „Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího svědomí a svědomí“. Ovšem slib soudce ústavního soudu zní: „Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně“.

Dle běžných interpretačních metod: Ve slibu zákonodárce je na prvním místě Ústava, poté zákony. Lze dovodit, že se hovoří o „běžných zákonech“. Výkon mandátu je obecnou proklamací morálnosti zákonodárce, neměl by být tedy sledován v úhlu „není-li Ústava v souladu s mým svědomím, pak ji nebudu respektovat“. Ve slibu soudce ústavního soudu zjevně vítězí přirozená práva a ústavní zákony, o zákonech „běžných“ (tedy nižší právní síly) se již nehovoří, neboť lze předpokládat, že tyto budou vždy v souladu s duchem protknutým ústavními zákony - vycházejícím z přirozených práv člověka a občana.

Listina základních práv a svobod je místy „až nemilosrdná“ - článek 23: „Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny“ - zde samozřejmě nelze hovořit o tom, že Ústavní orgány nepracovaly, protože byly Vánoce...

Článek 27, odstavec 4 se však jeví poměrně nesporně: „Právo na stávkou je zaručeno za podmínky stanovených zákonem; toto právo nepřísluší soudcům, prokurátorům, příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů“.

Obecné ustanovení o přirozených právech, které podle pravovědy nelze potlačit ani pozitivními zákony, neboť tím se propadá stát do tyranie, obsahuje i preambule Ústavy České republiky (1/1993 Sb.): „My, občané České republiky... odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií... prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky...“. O „duchu zákonů“ tedy nemůže být pochyb. Ač preambule Ústavy nemá žádnou sankci, je logické, že jakýkoliv zákon, který nerespektuje tento „duch zákonů“ je v rozporu s Ústavou ČR a co se lidských práv týká, pak samozřejmě i s Listinou základních práv a svobod.

Ostatně námitka, že „smysl zákona“ není nikde obsažen a že je příliš chabým, než aby mohl odvrátit povinnost slepé poslušnosti neobstojí ani před takovým předpisem, jakým je Obchodní zákoník (513/1991 Sb.) - viz §1, odstavec 2: „...Nelze-li některé otázky řešit podle těchto ustanovení, řeší se podle předpisů práva občanského. Nelze-li je řešit ani podle těchto předpisů, posoudí se podle obchodních zvyklostí, a není-li jich, podle zásad, na kterých spočívá tento zákon“. Nutno podotknout,

že těmito zásadami se myslí obecně formulované principy slušnosti apod.

I mezinárodní právo zná „výhradu veřejného pořádku“ a na „obecných principech“ právního státu stojí nejedno rozhodnutí Ústavního soudu. Ostatně jedině soud je oprávněn k výkladu zákonů! „Na druhé straně barikády“ lze nalézt to, co profesor Hajn formuloval jako „perverzní tvořivost“ – jakmile se zákonodárce pokusí opustit „ducha zákonů“, a vrhne se na tvoření právních norem, jimiž by pokryl jakoukoliv případnou společensko-právní událost (ač se naše zákonodárství nezakládá na precedentech a zvykových rozhodnutích, přece jen při opuštění jistých nepsaných zásad, resp. jejich popření, nastane „hon na právo“), pak lze očekávat nejen zákon postihující například lékaře za nepravdivě vystavenou „neschopenku“, byl-li oklamán pacientem...

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Odpovědnost zaměstnavatele a zaměstnance v souvislosti s využitím umělé inteligence](#)
- [Nový návrh zákona o platformové práci - 2. díl: Redefinice závislé práce](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [JIŘÍ HARNACH - VEŘEJNÉ ZAKÁZKY LIVE! - ČERVEN 2026](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [10 otázek pro ... Marka Šmůlu](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Home office v Česku, Německu a Rakousku: je česká právní úprava práce na dálku dostatečně flexibilní?](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)